

PRÍHOVOR K SLOVENSKÝM KRAJANOM

Nový rok, nové šťastie! Nový rok, nová etapa života! V živote človeka znamená veru rok veľa, veľa znamená aj v živote národov. V jednej hodine vznikne dobrý úmysel, v druhej dozrie a v tretej sa vykoná. A koľko je v roku dní, hodín! Šlachetné, výnimočné myšlienky sa môžu v tomto kolobehu zrodiť, dozrieť i zrealizovať, šlachetné, výnimočné predsavzatia sa uvedú do života, na roku teda veľmi záleží! Pravda je taká, že kde ničoho niet, ani nič nevznikne, a kde sa nič vykonať nechce, ani sa nevykoná, ale tam, kde sa niečo chce, kde si ľudia vzali niečo do hlavy, tam vzniknúť môže, tým i šťastie praje, slepé šťastie sa len zriedkakedy zatúla do sveta.

Hovorí sa, že každý je strojcom svojho šťastia, a hovorí sa to oprávnene. Ten, kto chce niečo vykonať, kto sa usiluje, kto pracuje, tomu šťastie praje, ten býva šťastný. Ten, kto sa nechce na nič podujat', kto sa o nič neusiluje, kto nepriloží ruku k dielu, toho šťastie nenavštevuje, na toho zabúda. Človek samotný je strojcom vlastného šťastia, a rovnako celé národy. Národ, ktorý nemá vôľu k niečomu lepšiemu, ktorý nemá silu na väčšie počiny, ktorý sa nenamáha, neusiluje, neobetuje, ten nie je šťastný, od toho sa šťastie odvracia. Opustený, odvrhnutý samým sebou i inými len žije a hlivie, nik sa oň nepostará, nikto ho neberie do úvahy, dobrý človek ho môže poľutovať, no milovať ho a ctiť si je nemožné.

Šťastný Nový rok, krajanovia slovenskí! Za rok, za rok i medzi nami môže veľa pekného vzniknúť, dozrieť, uskutočniť sa, za rok, za rok sa môže i k nám šťastie obrátiť! Naše doterajšie žiale, naše žaloby, naša spustnutosť a odvrátenosť od seba i od iných veru dostatočne dokazuje, že sa na nás šťastie nesmialo. Vari sa staneme výnimkou a budeme mať šťastie bez vôle k niečomu lepšiemu a vyššiemu, bez usilovnosti a skutkov, bez námahy a sily? Hlúpe by bolo už len niečo také žiadať, a kto by si myslel opak, ten by len v snoch po svete chodil: nikdy, nikdy sa k niečomu lepšiemu, vyššiemu nedostaneme, nikdy, nikdy nebudeme šťastnejší než doteraz bez našej vlastnej vôle, bez sily, bez námahy, bez dobrých skutkov.

A čo teda potrebujeme k tomu nášmu šťastiu, krajanovia slovenskí, čo sa u nás musí stať, aby bolo inak než doteraz? Hlavná vec, v ktorej je všetko ukryté, zatajené, je to, že sa musíme postarať sami o seba, inými slovami, potrebujeme prijať spoločenského ducha, lebo ten nám k väčšiemu šťastiu úplne chýbal. Vari sme sa doteraz o seba starali? Ako by sme mohli niečo také tvrdiť, keď sme ani sami o sebe nevedeli, poznali sme sami seba len ako jednotlivcov, ako individuálnych ľudí, ale nevedomovali sme si seba ako

celok, v ktorom sme všetci spojení, nevedeli sme o národnom celku. Znakom národného celku, znakom jedného národa je jeho reč, ale ako sme tú dosiaľ zanedbávali. Odvrhovali a pohadzovali si ju nielen iní, ale aj samotní synovia nášho národa! Vari sme doteraz vykonali niečo významnejšie pre jej vzdelávanie, pre jej zakorenenie, vari sme vykonali niečo podstatnejšie pre to, aby bola naša národná reč vôbec uznaná? Ako sme v tomto smere zanedbali naše národné školy! Kto sa doteraz učil v škole svoju materinskú reč? Kde sú ústavy, v ktorých by sa bola naša materinská reč usilovnejšie vyučovala, kde sú zbory, spoločnosti, ktoré by ju verejne a vo všetkom používali, kde sú tí veľkí dobrodinci, ktorí by boli túto reč a národ, čo ju používa, podporovali, opatrovali, chránili? Niet ich! Nenájeme ich! V našich ľudových školách sa náš jazyk používa alebo len nedbalo, alebo sa úplne zanedbáva, vo vyšších školách úplne mlčí, ústavov, ktoré by ho opatrovali, niet, v cirkevných zboroch a na spoločenských či verejných zhromaždeniach sa nepoužíva, dobrodincov, ktorí by sa jej zo srdca a veľkomyselne ujali, nemáme, ako sme sa teda o seba starali, krajanovia slovenskí? Doteraz sme žili len ako jednotlivci, nie ako národné spoločenstvo, preto aj náš jazyk používali len jednotlivci doma a v okolí, na verejnosti ho počuť nebolo, ničím lepším sa neobohacoval, a preto sa mu nedostalo ani uznania. A koľko je u nás ešte ľudí, ktorí ho odmietajú aj v tom súkromnom živote, samotní synovia nášho národa ho odstrkujú, súkromne a čím ďalej verejne sa ho zriekajú? Veľmi veľa, ale tí sú veru len pokutou pre nás všetkých, že sme si nevážili sami seba, ale sme sami seba hneď po národnom jazyku znížili a zavreli sa pred svetom i pred sebou samými.

Každý národ sa môže vzdelávať len vo vlastnej reči, a vzdeláva sa iba vtedy, keď sa vzdeláva i jeho reč, ale ako sme sa my mohli vzdelávať, keď sme sa o našu materinskú reč vôbec nestarali? Materinský jazyk je prostriedkom vzdelávania toho národa, ktorý ním hovorí, my sme však v svojom jazyku spustli, k akej vzdelanosti sa teda mohol náš národ povýšiť? To, čo sme doteraz pre svoj materinský jazyk i pre svoj národ vykonali, bolo veľmi málo, bola to len kvapka oproti tomu, čo sme mohli a mali vykonať, musel preto náš národ vo vzdelanosti za inými zaostať, a kým tí sa čoraz vyššie poberali, už na nich zo svojho nízkeho postavenia sotva dovidel. Kvôli tomuto zaostávaniu sa medzi nami rozšírilo množstvo neuhov, nešvárov, ktoré sa rozrastali tým bujnejšie, čím menšie prekážky sa im kládli, kvôli tomu sme sa opúšťali, len sa iným korili, čo sa nám bolestne vrátilo: iní si nás prestali vážiť a my sami sme sa motali a krútili v nevedomosti. A čo všetko sme tým ešte stratili, a čo všetko sme bez toho získať nemohli! Vzdelaný, osvietený národ žije v lepšom duševnom i fyzickom stave ako národ neosvietený,

nevzdelaný, má väčšie práva a slobody, zatiaľ čo ten nevzdelaný sa len povaľuje, zostáva chudobný na duši, ale aj na tele. Čím väčší sa človek vzdeláva, čím viac vedomostí získa, tým väčšiu úctu, väčšie práva, lepší stav si vydobyje, čím menej vie, čím menej je vzdelaný, tým aj menšia úcta, menšie práva a horší stav sa mu ujde.

Krajaniam, prišiel čas, aby sme sa už prebudili a prebrali, nastal čas, aby sme sa začali starať sami o seba. Starali sme sa síce aj doteraz, ale len každý sám o seba, o svoje pozemské šťastie, no a koľko sa vlastne našlo jednotlivcov, čo sa aj v tých časoch, keď sme o seba nedbali, náležite zaopatřili pozemským šťastím? Aj takých bolo málo, len kde-tu! Už sa konečne musíme postarať sami o seba ako o celok, ako o národ, keď celok vyhrá, vyhráme všetci, keď bude šťastnejší celok, budeme šťastní všetci, keď náš národ vyššie vystúpi, vyššie vystúpime všetci. Keď sa teda s novým rokom mužne prichytíme do novej práce, s novým rokom na nás príde nové požehnanie, nové šťastie.

Doteraz sme sa teda nepovažovali za jeden celok, a preto, ako sme už dokázali, ani sme sa nemohli lepšie rozvinúť. Fakt, že sme sa nepovažovali za celok a neprejavili sme ani túžbu po tom, najlepšie dokladá i naša doterajšia literatúra. Jedna časť nie je napísaná v našom jazyku, druhá síce áno, no tá je zase rozpadnutá na množstvo strán a takpovediac roztratená. Keby aj národ neviazali iné putá, jedno ho predsa spája, a to reč, spisovný jazyk. My sme donedávna nemali ani ten, a tak sme boli sem a tam roztratení a roztrúsení. Jedno zlo nasleduje za druhým a tento nedostatok spisovného jazyka pre nás predstavoval bezpochyby zlo, ktoré pre nás malo a má tie najhoršie následky. Preň sme nemohli vytvoriť nič určité, pevné, preň sme hľadeli vzájomne na seba len tak zboku a zo strany, preň sme si vzájomne nepomáhali, preň sme si ani my sami svoju reč nevážili, lebo nás k tomu vôľa národa nevolala. Každý vidí, aké to pre nás znamenalo nešťastie. Ak chceme žiť, musíme tento stav bez odporu zmeniť. S novým rokom nové šťastie, krajaniam slovenskí! Istotne sa k nám nakloní, ak budeme mať toľko sily, aby sme sa v tomto novom roku pevne spojili spisovným jazykom a napravili to, čo sme dlhé obdobie vybojovať nedokázali. Také spojenie však nemôže vzniknúť inak, než v našej národnej, vlastnej, otcovskej reči, musíme ju povýšiť na hodnosť panovníka a uznať ju všade tam, kde sa slovenská reč ozýva, všade, kde sa nachádza slovenské srdce. Pre toto nám prepotrebné spojenie budú bezpochyby pracovať tie najlepšie hlavy, tie najbystrejšie umy, najšľachetnejšie srdcia, ktoré tak, ako sa svedčí na veľkého ducha, zahodia malichernosti, pilne budú pracovať pre to, čo je prejavom nášho života a nevyhnutne potrebné pre jej zorganizovanie, na druhej strane sa tomu môžu priečiť len ľudia krátkozrakí, vôle neslobodné a duše vedené všelijakými mizernými

a potupnými pohnútkami. Jednotlivci však nikdy nemôžu prekaziť a zničiť to, čo národ potrebuje, ak ten naozaj chce žiť, a tak ani naše zjednotenie v spoločnej spisovnej reči, ak ho naozaj chceme, nebude sa dať zmariť. Ved' by v nás už veru nezostala ani iskra života, keby sme ani len toto spojenie nedoviedli do konca, nechceli by sme si nadobudnúť väčšiu úctu, keby sme našu národnú reč nechceli povýšiť na spisovnú. A kým sa sami nenaučíme vážiť si to, čo je znakom nášho duchovného života, nebudeme mať silu ho brániť, ale budeme sa len ponevierať a nechopíme sa šľachetných skutkov. Prišiel čas, slovenskí krajanovia! Túžiť aj po skutkoch, nielen zotrvať v starých spomienkach, tie patria do minulosti, my máme pred sebou život, máme budúcnosť. Do života preto a do skutkov, krajanovia! Ak sa budeme vedieť zjednotiť, ako sa patrí na synov jednej rodiny, ako sa patrí na národ, v novom roku nás istotne šťastie neminie.

Naším zjednotením dokážeme, že už dozrievame k verejnému životu, že nám už viac záleží na veci než na všelijakých maličkostiach, že už sa začíname starať sami o seba. Musíme si úprimne priznať, že sme doteraz žiadneho spoločenského ducha nemali, preto sme sa aj v maličkostiach zamotávali a nevedeli sa povýšiť k jednote. Čokoľvek malo byť verejné, to bolo také slabé, také skromné, také neduživé, že sa aj pri malých prekážkach prevrátilo hore nohami bez akejkoľvek opory, iba ak úplne chatrnejšie. Vrucne si ctíme, a sotva sa nájde niekto, kto by si vrúcnejšie ctil všetkých našich mužov, čo sa namáhali a pracovali pre našu vec, ale akú podporu tá u nás nachádzala? Ušli sa jej, takpovediac, len odrobinky zo stola, pri ktorých síce nemusí celkom zahynúť, ale ani pozdvihnúť sa nemôže a za celé roky nepodrastie, asi len toľko, koľko tráva za jednu noc. Pravda je, že u nás vznikali rozličné dobre myslené ústavy, niekde učené spoločnosti, inde katedry našej reči, inde knižnice a vydavateľstvá, ale vari všetky zase nezanikli alebo nechradli natoľko, že ich život sa podobal skôr na hlivenie? Prečo sa to takto vyvíjalo, čo je príčina úpadku skoro všetkých týchto ústavov? Nedostávalo sa im životnej vlahy, neprichádzala im žiadna podpora, ako sa teda mohli pri živote udržať? Všetkého, čo sa na ne obetovalo, bolo tak málo, také zriedkavé a pritom ešte trvalo taký krátky čas, že si ani nezaslúži, aby si na to potomstvo spomenulo. A keď sa už verejnosť za niečo začala zasaďovať, aké javy sa na každom kroku objavovali? Keď bolo treba niekam sa kvôli spoločnej veci vybrať, jeden sa vyhováral na svoju situáciu, druhý na domáce starosti, tretí na nepredvídateľné prekážky, štvrtý ukazoval na iného atď. Vari sa tu našlo čo len trocha vôle pre spoločné záležitosti? Žiadna veru! Bolo treba na spoločnú vec čosi prispieť, jeden nemohol dať nič kvôli domácim problémom, druhý sa práve celkom vytrovil, tretí sa, keď k nemu žiadosť dorazila, vyhováral na nevhodnú chvíľu,

štvrtý pohodil omrvinku, čo zo stola zostala, a ešte si ktovieaké zásluhy pripisoval. Vari tu bolo, pýtame sa, čo len trochu vôle pre vec verejnú? Žiadna! Konalo sa zase nejaké spoločné podujatie a vyzvali sa synovia, naklonení národu: jeden vraj nemôže sa pridať preto, lebo s tým či oným pravidlom nesúhlasí, druhý preto, že je tam ten či onen, a sľuboval, že sa pridá pod podmienkou, ak ten odíde, tretí bol ochotný poskytnúť iba radu, štvrtý toto, piaty zase iné „**keby**“ nadhodil: bolo tam trocha vôle k veci verejnej? Odpovedáme, že nebolo žiadnej. Veru nebolo, a preto z toho všetkého zostalo len málo alebo nič. A kto je na vine? My sami.

Ten, čo si váži verejný záujem, čo nevidí rád len seba, svoju pohodlnosť a svojich najbližších, čo úprimne praje veci verejnej, ktorá mu leží na srdci, ten sa nedá odradiť takýmito malichernými prekážkami, ale pre ňu urobí všetko, čo len môže, nebude sa starať, či je vhodná alebo nevhodná chvíľa, nebude hľadiť, či je tam ten alebo onen, nebude si klásť také či onaké podmienky, ale vždy ochotne a bez ohľadov na všetko ostatné vykoná to, čo si verejná vec vyžaduje, bez čoho nemôže vzniknúť a žiť, čo na život a pretrvanie nevyhnutne potrebuje, vykoná všetko, čo je v jeho silách. Všetky podobné výhovorky sú malicherné, podlé, banálne, sú to len úskoky, obaly, ktoré majú zakryť nechť k pôsobeniu a obetovaniu sa za spoločnú vec. Verejný záujem je vyšší než všetky jednotlivosti, s ním vyhrá alebo stráca nescíselné množstvo ľudí, každý šľachetný človek sa preto pridá k veci, ktorú spoločnosť potrebuje, bude ju napomáhať, podporovať, ochraňovať, od spoločnej veci sa naopak bude odťahovať len egoista, samolúbi, nevedomý lenivec.

Taký ľud, ktorý sa nevie povýšiť k verejnému životu, nevie na ňom pracovať, obetovať sa, trpieť preň, je ľud nízky, nevzdelaný, troškársky, úzkostlivý, ničomný, za čo sa mu všade ujde potupa a opovrhnutie, ten musia iní spravovať a on musí pristúpiť na všetko, čo mu iní nadelia. Prišiel veru čas, krajanía, aby sme toho sebeckého, nízkeho, troškárskeho, úzkostlivého ducha povyháňali zo všetkých koncov a kútov nášho národa, prišiel čas, aby sme našich ľudí vyučovali k spoločenskému duchu a tým šľachetnejším poslúžili dobrým príkladom, aby sme tých, čo sa nechcú dať poučiť, alebo poučených a vzdelaných, ktorí však nemajú srdce pre spoločné záležitosti, poriadne pohanili, tým istotne nášmu národu najlepšie poslúžime. Našli sa i nájdú aj u nás šľachetní jednotlivci, ktorí nielenže chápali, čo je verejný záujem, ale aj preň konali, pracovali a naň prisievali, lenže ich bolo málo, všetci ostatní sa roztrácali po kútoch a stranách, žili len pre seba, zatvárali a zamykali sa do svojich domácností a tam učupení úzkostlivo vyzerali na to, čo sa na svete deje, a na tých, čo chcú niečo robiť. Doteraz veru vládla

u nás veľmi veľká nevzdelanosť vo verejných veciach i nechť k nim, a prišlo to až tak ďaleko, že i tých, čo spoločenského ducha prebúdzali a usilovali sa preň vo svojom okolí niečo vykonať, ostatní považovali za rojkov, šialencov a bohvie ešte za čo.

Do nového roka nové šťastie, krajania! A veru nás neminie, ak si my len budeme vedieť pomôcť, ak medzi sebou prebudíme lepšieho ducha a s chuťou sa pustíme do práce. Istotne k nám nové šťastie zavíta, no najprv musíme vyplašiť toho ducha, čo pôsobí proti spoločnému záujmu, a s ním sa vystáhuje aj celý rad jeho tovarišov a sprievodcov: duch nízky, duch skrčený, duch úzkostlivý. Kde panujú takéto obavy, tam sa nič vznešenejšie nemôže zaligotať, len tam, kde ich niet, daria sa pekné, šľachetné, veľké, humánne skutky. Vyjdime teda na svetlo, krajania, spolu s novým rokom! Ved' my bezpochyby máme dary i schopnosti, máme v sebe zárodok znamenitého ducha, ale to, čo je v nás dobré a výnimočné, treba vychovať a vypestovať na vznešených príkladoch ľudstva, potom nás istotne neminie šťastnejšia budúcnosť!

S týmto duchom, predchnutým spoločným záujmom, sa mužne a pevne postavíme proti všetkým neuhom a obavám, ktoré podkopávali život nášho národa a duševne i telesne ho ničili, postavíme sa, hovorím, proti nim a od likvidácie týchto neuhov nás neodvráti nič, žiadne ohľady, žiadne mrzutosti či prekážky. Takto nadobudneme silu a pustíme sa do veľkej práce: odvážneho prerodu nášho národa. Pustíme sa do nej svorne a nebudeme mať pokoja, kým si nebudeme istí, že sa nám práca podarila a národ dostal šťastnú budúcnosť. Nech sa do novej práce pustí s novým rokom každý, kto sa dá poučiť, koho naplnia šľachetný duch, kto si váži náš národný celok a chce preň niečo dobré vykonať, potom ho neminie pekná odmena, čisté svedomie a uznanie a úcta súčasných i nasledujúcich generácií! Budúci rok je pre náš národ bezpochyby veľmi dôležitý, a rok je veľa času, nestačí síce na celkové pozdvihnutie upadnutého národa, ale stačí na pekné a ušľachtilé skutky.

A s týmto príhovorom Vás, slovenskí krajania, pozdravujeme! Vykonajme v ňom všetko, čo sa dá. Ak sa s chuťou pustíme do práce, vykonáme veľa. Bodaj by však slnko posledného dňa budúceho roka už zapadalo nad našou jednotou, jednotou v tom, čo nám je najbližšie, jednotou **v našej národnej reči**, a ten ďalší rok nech nás vyzve k ďalším, nášmu národu osožným skutkom: je to v našich silách, je to v našej moci!